

2. S. Ng, and V. Chan. "Prevalence and Associated Factors of Alexithymia Among Chinese Adolescents in Hong Kong." *Psychiatry Research*, 2020.
3. Honkalampi, T. Tolmunen, J. Hintikka, M. Rissanen, J. Kylmä, and E. Laukkanen. "The Prevalence of Alexithymia and Its Relationship with Youth Self-Report Problem Scales Among Finnish Adolescents." *Comprehensive Psychiatry*, 2009.
4. Brel' E.Yu. Aleksitimiya v strukture «prakticheski zdorovoj» lichnosti // *Sibirskij psihologicheskij zhurnal*. 2018. № 67. S. 89-101.
5. Yutkina O.S. Izuchenie urovnya aleksitimii u detej shkol'nogo vozrasta // *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*. 2017. № 2. S. 43-47.
6. Mitasova E. V., Nekrasova E. A., Korbut A. V. Problematika optimizacii otnosheniya k den'gam u voennosluzhashchih v deyatel'nosti voennogo psihologa // *Yaroslavskij pedagogicheskij vestnik*. 2022. № 6 (129). S. 123-131. <http://dx.doi.org/10.20323/1813-145X-2022-6-129-123-131>.
7. Franz M., Popp K., Schaefer R. et al. Alexi thymia in the German general population. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsy.2018.00111/full> (data obrashcheniya: 15.05.2022).
8. Taylor G., Bagby M. An overview of the alexi thymia construct. URL: https://www.researchgate.net/publication/232585404_An_overview_of_the_alexithymia_construct (data obrashcheniya:).
9. Messina A., Beadle J., Paradiso S. Towards a classification of alexithymia primary, secondary and organic // *Psychopathol*. 2014. V.20. P. 38-39.
10. Hemming L., Haddock G., Shaw J., et al. Alexithymia and its associations with depression, suicidality, and aggression: An overview of the literature // *Frontiers in Psychiatry*. 2019. № 10. DOI: 10.3389/fpsy.2019.00203
11. Brown K., Ryan R., Creswell J. Addressing fundamental questions about mindfulness // *Psychological Inquiry*. 2007. V. 18. P. 272-281.
12. Starostina E.G. Torontskaya shkala aleksitimii (20 punktov): validizaciya russkoyazychnoj versii na vyborke terapevticheskikh bol'nyh / E.G.Starostina, G.Dzh.Tejlор, L.K.Kvilti // *Social'naya i klinicheskaya psihiatriya*. 2010. №4. S.31-34.

FTAXP 14.31.31

<https://doi.org/10.51889/2959-5967.2025.83.2.018>

Қ. Тайболатов^{1*} , Г. Абильдинова² , Т. Сембаев³ , А. Альжанов²

¹Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, Астана, Қазақстан

²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

³Astana IT University, Астана, Қазақстан

ПЕДАГОГТЕРДІҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІ ЦИФРЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК МЕДИАНЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ПРЕДИКТОРЫ РЕТІНДЕ

Аңдатпа

Білім беруді белсенді цифрландыру жағдайында педагогтердің цифрлық ортадағы мінез-құлқын анықтайтын жеке факторларды зерттеу ерекше өзекті болып табылады. Бұл зерттеу «Үлкен бестік» моделі бойынша анықталған педагогтердің тұлғалық қасиеттері мен олардың цифрлық белсенділігі, соның ішінде әлеуметтік медианы пайдалану жиілігі мен қалауы арасындағы байланысты анықтауға бағытталған. Зерттеуге 232 педагог қатысты, оларға тұлғалық сипаттамаларды, цифрлық белсенділікті және 10 танымал платформаны пайдалану жиілігін бағалау үшін стандартталған сауалнамалар ұсынылды. Корреляциялық талдау нәтижелері адалдық цифрлық белсенділікке теріс байланысты екенін көрсетсе ($r = -0.126$, $P < 0.05$), ал тәжірибеге ашықтық әлсіз теріс байланысты да көрсетеді ($r = -0.100$). Экстраверсия Instagram ($r = 0.166$, $p = 0.011$) және Telegram ($r = 0.206$, $p = 0.002$) және тәжірибеге ашықтық бірдей

платформалармен ($r = 0.198$, $p = 0.002$ дейін) оң корреляцияланады. LinkedIn және сияқты кәсіби сипаттағы платформалар Scoor.it, цифрлық белсенділікпен оң байланыстарды көрсетті ($r = 0.127$ дейін). Нәтижелер педагогтердің цифрлық мінез-құлқын қалыптастырудағы жеке факторлардың маңыздылығын көрсетеді және цифрлық сауаттылықты арттыру және білім беру ортасын қатысушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімдеу бағдарламаларын әзірлеу кезінде қолданылуы мүмкін.

Түйін сөздер: тұлғалық қасиеттер, цифрлық белсенділік, педагогтер, «Үлкен бестік» моделі, әлеуметтік желілер, кәсіби даму.

К. Тайболатов^{1*}, Г. Абильдинова², Т. Сембаев³, А. Альжанов²

¹Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, Астана, Казахстан

²Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан

³Astana IT University, Астана, Казахстан

ЛИЧНОСТНЫЕ ЧЕРТЫ ПЕДАГОГОВ КАК ПРЕДИКТОРЫ ЦИФРОВОЙ АКТИВНОСТИ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ

Аннотация

В условиях активной цифровизации образования особенно актуальным является изучение индивидуальных факторов, определяющих поведение педагогов в цифровой среде. Это исследование направлено на выявление взаимосвязи между личностными чертами педагогов, определяемыми моделью «большой пятерки», и их цифровой активностью, включая частоту и предпочтения использования социальных сетей. В исследовании приняли участие 232 педагога, которым были предложены стандартизированные анкеты для оценки личностных характеристик, цифровой активности и частоты использования 10 популярных платформ. Результаты корреляционного анализа показывают, что добросовестность отрицательно связана с цифровой активностью ($r = -0,126$, $P < 0,05$), тогда как открытость опыту также указывает на слабую отрицательную связь ($r = -0,100$). Экстраверсия положительно коррелирует с Instagram ($r = 0.166$, $p = 0.011$) и Telegram ($r = 0.206$, $p = 0.002$), а открытость опыту положительно коррелирует с теми же платформами ($r = 0.198$, $p = 0.002$). Платформы профессионального характера, такие как LinkedIn и Scoor.it, показали положительные связи с цифровой активностью (до $r = 0.127$). Результаты подчеркивают важность индивидуальных факторов в формировании цифрового поведения педагогов и могут быть использованы при разработке программ повышения цифровой грамотности и адаптации образовательной среды к индивидуальным особенностям участников.

Ключевые слова: личностные качества, цифровая активность, педагоги, модель «Большой пятерки», социальные сети, профессиональное развитие.

K. Taibolatov^{1*}, G. Abildinova², T. Sembaev³, A. Alzhanov²

¹National Academy of Education named after I. Altynsarin, Astana, Kazakhstan

²Eurasian National University named after L. N. Gumilev, Astana, Kazakhstan

³Astana IT University, Astana, Kazakhstan

PERSONALITY TRAITS OF TEACHERS AS PREDICTORS OF DIGITAL ACTIVITY AND USE OF SOCIAL NETWORKS

Abstract

In the conditions of active digitalization of education, it is especially relevant to study individual factors that determine the behavior of teachers in the digital environment. This study aims to identify the relationship between educators' personality traits, defined by the Big Five model, and their digital activity, including the frequency and preferences of social media use. The study involved 232 educators who were administered standardized questionnaires to assess personality traits, digital activity, and frequency of use of 10 popular platforms. The results of the correlation analysis show that conscientiousness is negatively related to digital activity ($r = -0.126$, $P < 0.05$), while openness to experience also indicates a weak negative relationship ($r = -0.100$). Extraversion is positively correlated with Instagram ($r = 0.166$, $p = 0.011$) and Telegram ($r = 0.206$, $p = 0.002$), while openness to experience is positively correlated with the same platforms ($r = 0.198$, $p = 0.002$). Professional character platforms, such as LinkedIn and Scoop.it, showed positive correlations with digital activity (up to $r = 0.127$). The results highlight the importance of individual factors in shaping educators' digital behaviors and can be used in developing digital literacy programs and adapting educational environments to the individual characteristics of participants.

Key words: personal qualities, digital activity, teachers, Big Five model, social networks, professional development.

КІРІСПЕ

Білім беруді цифрландыру және онлайн-коммуникациялардың қарқынды дамуы жағдайында жеке сипаттамалардың желідегі пайдаланушылардың мінез-құлқына әсерін зерттеу өзекті бола түсуде. Әлеуметтік медиа педагогтердің жеке өмірінде ғана емес, кәсіби өмірінде де маңызды рөл атқарады: олар ақпарат іздеу, тәжірибе алмасу, әдістемелік пікірталастар жүргізу және білім беру мазмұнын құру үшін қолданылады. Сонымен қатар, нақты платформаларды таңдау және сандық белсенділік деңгейі жеке психологиялық ерекшеліктерге байланысты болуы мүмкін.

Тұлғалық сипаттамаларды сипаттайтын ең танымал теориялық модельдердің бірі – «Үлкен бестік» (Big Five) моделі. Оған бес негізгі фактор кіреді: экстраверсия, ақкөңілділік, адалдық, нейротизм, тәжірибеге ашықтық [1]. Бұл қасиеттер адамның цифрлық ортада қалай әрекеттесетініне, әлеуметтік медианы қаншалықты белсенді пайдаланатынына және қандай платформаларға артықшылық беретініне байланысты болуы мүмкін.

Бұл зерттеудің мақсаты – «Үлкен бестік» моделі бойынша айқындалатын педагогтердің жеке ерекшеліктері мен олардың цифрлық белсенділігі, оның ішінде кәсіби қызметте әртүрлі әлеуметтік желілерді пайдалану жиілігі мен сипаты арасындағы өзара байланысты анықтау.

Зерттеудің болжамы: педагогтердің жеке қасиеттері мен олардың цифрлық белсенділігі арасында статистикалық маңызды байланыс бар деп болжанады. Атап айтқанда, экстраверсия мен тәжірибеге ашықтық әлеуметтік медианы пайдалану жиілігімен оң байланысты болады деп күтілуде, ал адалдық пен нейротизм неғұрлым ұстамды немесе таңдамалы цифрлық мінез-құлықпен байланысты болады.

Зерттеу сұрақтары:

RQ1: Педагогтердің жеке қасиеттері мен олардың сандық белсенділік деңгейі арасында статистикалық маңызды байланыстар бар ма?

RQ2: Жеке тұлғаның әртүрлі қасиеттері нақты әлеуметтік медианы таңдауға қалай әсер етеді?

RQ3: Цифрлық белсенділіктің сипаты (кәсіби немесе жеке фокус) жеке тұлғалық қасиеттердің көріну дәрежесіне әсер ете ме?

RQ4: Жеке ерекшеліктер педагогтердің цифрлық мінез-құлқын болжаушы (болжаушы факторлар) бола ала ма?

Бұл қатынастарды түсіну цифрлық мінез-құлықтың психологиялық аспектілерін тереңірек зерттеуге ғана емес, сонымен бірге алған білімдерін білім беру практикасында, маркетингте және цифрлық қызметтерді дамытуда қолдануға мүмкіндік береді.

Әдебиетке шолу

Білім беру ортасын цифрландыру педагогтердің жеке қасиеттерінің олардың цифрлық мінез-құлқы мен белсенділігіне әсерін зерттеуге тұрақты қызығушылық тудырды. Жеке айырмашылықтарды зерттеудегі негізгі теориялық тәсілдердің бірі – Costa және McCrae ұсынған «Үлкен бестік» (Big Five) моделі, оның ішінде бес фактор: экстраверсия, ақкөңілділік, адалдық, нейротизм, тәжірибеге ашықтық [2].

Көптеген зерттеулер бұл белгілердің цифрлық мінез-құлықтағы маңызды рөлін қолдайды. Мысалы, экстраверсия Instagram және TikTok [3, 4]. Адалдық, керісінше, цифрлық белсенділікпен, әсіресе ойын-сауық форматтарында теріс байланысты көрсетеді [5]. Нейротизм стрессті жеңілдету және қолдау табу үшін әлеуметтік медианы пайдаланумен байланысты болуы мүмкін [6].

Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігі олардың кәсіби жану синдромымен, күйзелісімен және жалпы әл-ауқатымен тығыз байланысты. Зерттеулер көрсеткендей, цифрлық сауаттылық стресстің теріс әсерін төмендетуге және кәсіби қысым жағдайында буфер ретінде қызмет етуге қабілетті [7]. Mustafa S. зерттеулерінде Үлкен бестіктің барлық жеке қасиеттері эмоционалды жанудың кері байланысын көрсетеді, ал цифрлық құзыреттілік бұл әсерді төмендетеді деп көрсетілген [8].

Кәсіби педагогикалық ортада жеке қасиеттер жаңа цифрлық құралдардың бейімделуіне және қабылдануына да әсер етеді. Зерттеуге сәйкес Ertmer технологияның пайдасы мен жеңілдігін қабылдау және әріптестердің қолдауы цифрлық ресурстарды пайдалануды күшейтетін маңызды факторлар болып табылады [9]. Осыған ұқсас тұжырымдар білім беру философиясы, өзгерістерге төзімділік және цифрлық сауаттылық деңгейі арасындағы өзара әрекеттесуді талдай отырып, Park әкеледі [10].

МАТЕРИАЛДАР МЕН ӘДІСТЕР

Зерттеу 232 мұғалімнің арасында жүргізілді. Респонденттердің орташа жасы 41.6 жасты ($SD = 10.6$), ал педагогикалық өтілі 17.2 жасты ($SD = 10.5$) құрады. Үлгінің гендерлік құрамы негізінен әйелдерден тұрады. Социодемографиялық деректерді жинау аясында қатысушылар білім деңгейін, біліктілік санатын және оқыту тілін де көрсетті. Респонденттердің көпшілігінде бакалавр дәрежесі (169 адам), магистр дәрежесі 60 адам, PhD дәрежесі 3 қатысушы болды. Басым біліктілік санаты – педагог-зерттеуші (жоғары санат), оған 120 педагог ие болды. Қалғандары «педагог-сарапшы» (50 адам), «педагог-модератор» (42 адам) және «санаты жоқ» (20 адам) санаттары арасында бөлінді. Оқыту тілі – қазақ тілінде (140 адам), орыс тілінде (70 адам), аралас тілде (22 адам) тіркесімі ретінде көрсетілді.

Сандық мінез-құлық пен жеке қасиеттердің ерекшеліктерін бағалау үшін әдістердің үш тобы қолданылды. Біріншісі әлеуметтік медианы пайдалану жиілігіне қатысты болды: Instagram, Facebook, TikTok, Pinterest, ВКонтакте, Threads, Twitter (X), LinkedIn, Scoop.it және Telegram. Жауаптар келесі шкала бойынша жазылды: 1 – ешқашан, 2 – сирек, 3 – кейде, 4 – тұрақты.

Екінші әдіс цифрлық белсенділік деңгейін бағалауға бағытталған. Ол әлеуметтік медианы кәсіби пайдалануды көрсететін 11 мәлімдемені қамтыды: ақпарат іздеу, тәжірибе алмасу, мазмұн жасау, бірлесіп жұмыс істеу және идеяларды талқылау. Жауаптар 1-ден (ешқашан) 6-ға дейінгі шкала (күніне бірнеше рет) бойынша бағаланды.

Үшінші әдіс – «Үлкен бестік» сауалнамасы (Big Five) – бес негізгі жеке факторларды бағалауға мүмкіндік берді: экстраверсия, ақкөңілділік, адалдық, нейротизм, тәжірибеге ашықтық.

Қатысушылар 1-ден («мүлдем келіспеймін») 5-ке дейінгі («мүлдем келісемін») шкала бойынша 30 мәлімдемемен келісетіндерін білдірді.

Сауалнама онлайн, анонимді және ерікті түрде жүргізілді. Сауалнама білім беру платформалары мен әлеуметтік желілер арқылы таратылды. Барлық қатысушылар зерттеуге қатысуға ақпараттандырылған келісім берді. Нәтижелер жеке қасиеттер мен цифрлық мінез-құлық арасындағы байланысты анықтау үшін Пирсонның корреляция коэффициентін қолдана отырып статистикалық түрде өңделді.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ТАЛҚЫЛАУ

Эмпирикалық деректерді өңдеу кезінде Пирсонның корреляция коэффициенті қолданылды, бұл педагогтердің жеке қасиеттері, олардың цифрлық белсенділігі және әртүрлі әлеуметтік желілерді пайдаланудағы қалауы арасындағы маңызды қатынастарды анықтауға мүмкіндік берді. Статистикалық маңыздылығы $p < .05$ деңгейінде бағаланды.

Зерттеу нәтижелері педагогтердің жеке қасиеттері мен олардың әртүрлі әлеуметтік желілерді пайдаланудағы қалауы арасындағы байланысты талдауға мүмкіндік береді. Деректерді түсіндіру кезінде корреляциялық байланыстардың күші мен бағытына ерекше назар аударылады. Жеке қасиеттер арасындағы ішкі байланыстар теориялық үміттерге сәйкес келеді және қолданылатын «Үлкен бестік» моделінің сындарлы жарамдылығын растайды. Адалдық ақкөңілділікпен ($r = 0.783$) және тәжірибеге ашықтықпен ($r = 0.696$) күшті оң байланысқа ие, бұл жетілген және әлеуметтік жауапты педагогтің жеке профилінің жан-жақты сипатын көрсетеді. Нейротизм, өз кезегінде, сол белгілермен, әсіресе адалдықпен ($r = -0.740$) айқын теріс корреляцияны көрсетеді, бұл өзін-өзі бақылау мен әлеуметтік үйлесімділікке қатысты эмоционалды тұрақсыздықтың антагонистік бағытын растайды. Жеке қасиеттер мен әлеуметтік медианы пайдалану арасындағы байланысты талдау кезінде бірқатар маңызды тенденцияларды бөліп көрсетуге болады. Сонымен, экстраверсия Instagram ($r = 0.166$), Telegram ($r = 0.206$), Twitter ($r = 0.110$) және LinkedIn ($r = 0.101$) белсенділігімен оң байланысты. Бұл көпшіл және коммуникативті педагогтер үнемі өзара әрекеттесуге, визуалды мазмұнды бөлісуге және кәсіби желілік қауымдастықтарға қатысуға мүмкіндік беретін платформаларды таңдайтынын көрсетеді. Тәжірибеге ашықтық сонымен қатар Instagram ($r = 0.198$), Telegram ($r = 0.131$), Twitter ($r = 0.065$), LinkedIn ($r = 0.032$) және Scoop.it ($r = 0.036$) оң байланыстарды көрсетеді. Корреляциялар төмен болғанымен, олар тұрақты тенденцияны көрсетеді: жаңа, креативті тәсілді зерттеуге және көкжиектерді кеңейтуге бейім педагогтер әртүрлі мазмұны мен интеллектуалды фокусы бар платформаларды жиі таңдайды. Адалдық Telegram ($r = 0.166$) және Instagram ($r = 0.182$) оң байланыстарды көрсетеді, TikTok ($r = -0.000$) және Pinterest ($r = -0.010$) - мен теріс корреляциялар ұйымдасқан тұлғалардың ойын-сауық және визуалды-бағытталған платформаларды пайдалануға бейімділігінің төмендігін көрсетеді. Нейротизм Vk ($r = 0.117$) және TikTok ($r = 0.019$) қоспағанда, көптеген платформалармен жалпы теріс немесе нөлге жақын корреляцияға ие, бұл назардың аз формальды немесе эмоционалды қаныққан платформаларға ішінара ауысуын көрсетуі мүмкін. Дегенмен, барлық корреляциялар әлсіз ауырлық деңгейінде қалады. Telegram барлық дерлік жеке қасиеттермен, әсіресе экстраверсиямен, ақкөңілділікпен және адалдықпен ең жоғары оң байланыстарды көрсетеді, бұл платформаның педагогикалық қарым-қатынас, материал алмасу және кәсіби байланыстарды сақтау құралы ретіндегі әмбебаптығын көрсетеді.

Корреляциялық талдау мұғалімдердің цифрлық мінез-құлқының жеке психологиялық заңдылықтарын анықтауға мүмкіндік берді. Нәтижелер жеке қасиеттер тек цифрлық белсенділік деңгейіне ғана емес, сонымен қатар белгілі бір платформаларды таңдауға да әсер ететіндігін көрсетеді, ал цифрлық мінез-құлық ерекшеліктері бірнеше жеке факторлардың өзара әрекеттесуі аясында қалыптасады (1-кесте).

1-кесте – Педагогтердің жеке қасиеттері мен әлеуметтік медианы пайдалану жиілігі арасындағы қатынастардың корреляциялық матрицасы

	Экстра- версия	Ақкөңіл- ділік	Адалдық	Нейротизм	Тәжірибеге ашықтық	1. Instagram	2. Facebook	3. TikTok	4. Pinterest	5. Vk	6. Threads	7. Twitter (X)	8. Linke- din	9. Scoop.it	10. Teleg- ram
Экстраверсия	—														
Ақкөңілділік	0.588	—													
Адалдық	0.673	0.783	—												
Нейротизм	-0.621	-0.617	-0.740	—											
Тәжірибеге ашықтық	0.717	0.611	0.696	-0.650	—										
1. Instagram	0.166	0.091	0.182	-0.105	0.198	—									
2. Facebook	0.105	-0.013	0.081	-0.118	0.078	0.205	—								
3. TikTok	-0.002	-0.177	-0.000	0.019	-0.025	0.336	0.216	—							
4. Pinterest	0.046	0.015	-0.010	0.028	-0.029	0.142	0.019	0.284	—						
5. Vk	-0.018	-0.064	-0.085	0.117	-0.100	0.212	0.279	0.301	0.273	—					
6. Threads	0.064	-0.111	-0.011	-0.055	0.005	0.124	0.297	0.337	0.305	0.295	—				
7. Twitter (X)	0.110	-0.061	-0.002	-0.010	0.065	0.117	0.372	0.255	0.216	0.400	0.645	—			
8. LinkedIn	0.101	-0.076	-0.028	0.022	0.032	0.148	0.309	0.287	0.280	0.375	0.525	0.692	—		
9. Scoop.it	0.081	-0.056	-0.028	0.010	0.036	0.158	0.306	0.274	0.307	0.346	0.558	0.740	0.791	—	
10. Telegram	0.206	0.141	0.166	-0.155	0.131	0.353	0.088	0.238	0.240	0.128	0.140	0.157	0.185	0.202	—

2-кестедегі корреляциялық матрица «Үлкен бестік» моделіне сәйкес педагогтердің цифрлық белсенділік деңгейі мен олардың жеке ерекшеліктері арасындағы қатынастардың сипатын көрсетеді. Тұтастай алғанда, цифрлық белсенділіктің әлсіз оң корреляциясы бар нейротизмді қоспағанда, жеке қасиеттердің көпшілігімен негізінен әлсіз теріс байланысы бар екенін атап өтуге болады. Цифрлық белсенділік пен адалдық ($r = -0.126$) арасындағы ең айқын теріс байланыс анықталды. Бұл ұйымшылдық, берілгендік және ішкі өзін-өзі бақылаудың жоғары дәрежесі бар тәрбиешілер уақытты тиімді пайдалану және шамадан тыс жүктемені болдырмау мақсатында өздерінің цифрлық мінез-құлқын шектеуге бейім екенін көрсетуі мүмкін. Сол сияқты, тәжірибеге ашықтық цифрлық белсенділікпен де кері байланысты болды ($r = -0.100$), бұл жаңашылдыққа, шығармашылыққа және жаңа нәрселерді білуге деген ұмтылысы айқынырақ педагогтар, егер олар үшін интеллектуалды қызығушылық тудырмаса, цифрлық ортадағы күнделікті әрекеттерге азырақ бейім болуы мүмкін екенін көрсетеді. Экстраверсия цифрлық белсенділіктің әлсіз теріс байланысын көрсетті ($r = -0.063$), бұл экстраверттердің цифрлық байланысқа жоғары қатысуы туралы қабылданған түсінікке біршама қарама-қайшы. Мұны кәсіби ортада экстраверттер тірі қарым-қатынас пен офлайн өзара әрекеттесуді қалайтындығымен түсіндіруге болады, ал цифрлық белсенділік формальды және эмоционалды емес байланыстармен байланысты болуы мүмкін. Цифрлық белсенділік пен нейротизм арасындағы корреляцияның оң мәні ($r = 0.039$), бірақ ол төмен. Бұл эмоционалды тұрақсыздық деңгейі жоғары педагогтердің цифрлық ортаны өтемақы, алаңдаушылық немесе психологиялық қолдау іздеу құралы ретінде пайдалану тенденциясын көрсетуі мүмкін. Алайда, байланыстың әлсіз күші педагогтердің осы санатының сандық мінез-құлқына әсер ететін көптеген қосымша факторлардың болуын көрсетеді. Жеке қасиеттер арасындағы байқалған күшті корреляциялар өлшенген модельдің тұрақтылығы мен дәйектілігін растайды: адалдық аккөңілділікпен ($r = 0.783$) және тәжірибеге ашықтықпен ($r = 0.696$) тығыз байланысты, ал нейротизм, керісінше, барлық басқа белгілермен теріс байланысты. Бұл нәтижелер тұлғаның психологиялық құрылымы туралы теориялық түсініктерді қолдайды және зерттеудің маңызды валидациялық элементі болып табылады. Педагогтердің цифрлық белсенділігі тұтастай алғанда тұлғаның кез-келген басым қасиетімен анықталмайды деп қорытынды жасауға болады, бірақ бұл белгілі бір дәрежеде өзін-өзі тәрбиелеуге, тұрақтылыққа және жаңалыққа дайын болуға бейімділікке байланысты.

2-кесте – Педагогтердің жеке қасиеттері мен цифрлық белсенділік деңгейі арасындағы қатынастардың корреляциялық матрицасы

	Цифрлық белсенділік	Экстраверсия	Аккөңілділік	Адалдық	Нейротизм	Тәжірибеге ашықтық
Цифрлық белсенділік	—					
Экстраверсия	-0.063	—				
Аккөңілділік	-0.081	0.588	—			
Адалдық	-0.126	0.673	0.783	—		
Нейротизм	0.039	-0.621	-0.617	-0.740	—	
Тәжірибеге ашықтық	-0.100	0.717	0.611	0.696	-0.650	—

3-кестеде келтірілген корреляциялық матрица педагогтердің әлеуметтік желілерді пайдалану жиілігі бір-бірімен және жалпы цифрлық белсенділікпен қаншалықты байланысты екенін анықтауға мүмкіндік береді. Жалпы цифрлық белсенділік көптеген платформалармен әлсіз корреляцияны көрсетті. Facebook ($R = -0.028$), Pinterest ($r = -0.051$), Telegram ($r = -0.044$) және Instagram ($r = -0.088$) корреляциялары теріс болғанын атап өткен жөн. Цифрлық белсенділік пен

TikTok ($r = -0.111$) арасындағы ең айқын теріс байланыс анықталды, бұл цифрлық кәсіби тәжірибеге белсенді қатысатын педагогтер TikTok-ты мүлдем пайдаланбайтындығын немесе оны негізінен ойын-сауық бағыты бар платформа ретінде қабылдайтындығын көрсетеді. Керісінше, LinkedIn және Scoop.it педагогтердің цифрлық белсенділігімен әлсіз оң байланыс көрсетті (сәйкесінше $r = 0.127$ және $r = 0.121$). Бұл платформалар кәсіби білім алмасуға және желілік өзара әрекеттесуге бағытталған, бұл оларды үздіксіз дамуға, қоғамдастыққа қатысуға және сараптамалық мазмұнға қол жеткізуге ұмтылатын педагогтер үшін тартымды етеді. Бұл білім беру ортасындағы цифрлық белсенділік желідегі уақыт санымен емес, оның мазмұндық бағытымен анықталады деген гипотезаны қолдайды. Платформалар арасындағы ішкі байланыстарды талдау сонымен қатар өзара байланыстың жоғары дәрежесін көрсетті. Мысалы, LinkedIn, Scoop.it, Twitter (X) және Threads ақпарат алмасуға, соның ішінде кәсіби фокусқа бағытталған платформалардың тұрақты кластерін құрайды. Ең күшті ішкі корреляция арасында байқалады Scoop.it және LinkedIn ($r = 0.791$), Twitter және Threads ($r = 0.645$), бұл осы платформалардың ұқсас мақсаттарда белсенді қолданылуын көрсетеді. Instagram, Pinterest – визуалды және креативті форматтағы платформалар да бір-бірімен айтарлықтай байланыстарды көрсетті (мысалы, TikTok және Instagram: $r = 0.336$), бұл визуалды мазмұнға және жылдам байланысқа бағытталған тұрақты пайдаланушы профилінің қалыптасуын көрсетуі мүмкін.

3-кесте – Педагогтердің цифрлық белсенділігі мен әлеуметтік желілерді пайдалану арасындағы қатынастардың корреляциялық матрицасы

	1. Instagram	2. Facebook	3. TikTok	4. Pinterest	5. Vk	6. Threads	7. Twitter (X)	8. Linkedin	9. Scoop.it	10. Telegram	Цифрлық белсенділік
1. Instagram	—										
2. Facebook	0.205	—									
3. TikTok	0.336	0.216	—								
4. Pinterest	0.142	0.019	0.284	—							
5. Vk	0.212	0.279	0.301	0.273	—						
6. Threads	0.124	0.297	0.337	0.305	0.295	—					
7. Twitter (X)	0.117	0.372	0.255	0.216	0.400	0.645	—				
8. Linkedin	0.148	0.309	0.287	0.280	0.375	0.525	0.692	—			
9. Scoop.it	0.158	0.306	0.274	0.307	0.346	0.558	0.740	0.791	—		
10. Telegram	0.353	0.088	0.238	0.240	0.128	0.140	0.157	0.185	0.202	—	
Цифрлық белсенділік	-0.088	-0.028	-0.111	-0.051	0.015	0.085	0.071	0.127	0.121	-0.044	—

Зерттеу нәтижелері педагогтердің жеке қасиеттері мен олардың цифрлық белсенділігі арасындағы байланысты, соның ішінде әртүрлі әлеуметтік желілерді пайдалану артықшылықтарын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Алынған деректерді қолданыстағы зерттеулермен салыстыру сәйкестікті де, айырмашылықты да анықтайды, бұл мәселені толық түсінуге ықпал етеді. Адалдық пен цифрлық белсенділік арасындағы анықталған теріс корреляция Ahmed S., Rasheed T. қорытындыларына сәйкес келеді, олар жоғары саналы кітапханашылардың цифрлық дағдылардың төмен деңгейін көрсететінін анықтады [11]. Бұл мұндай адамдардың жаңа технологияларды игеруде құрылымдылыққа және сақтыққа бейім болуымен түсіндіріледі.

Экстраверсия мен Instagram және Telegram сияқты әлеуметтік медианы пайдалану арасындағы оң байланыс Rozgonjuk D., Sindermann C. зерттеулерімен расталады [12]. Олар экстраверттердің әлеуметтік медианы қарым-қатынас жасау және өз ойын білдіру үшін жиі қолданатынын анықтады, бұл біздің нәтижелерімізге сәйкес келеді.

Нейротизм біздің зерттеуімізде цифрлық белсенділікпен маңызды корреляцияны көрсетпеді. Бұл нейротизмнің әлеуметтік медианы пайдалану қарқындылығымен оң байланысты екенін анықтаған Özgüven N., Mucan B. деректеріне қайшы келеді [13]. Мүмкін, педагогикалық ортада нейротизмнің әсері кәсіби талаптар мен мінез-құлық нормаларымен теңестіріледі.

LinkedIn және сияқты кәсіби бағыттағы платформалар Scoor.it, педагогтердің цифрлық белсенділігімен оң корреляцияны көрсетеді, бұл Hu D. зерттеу нәтижелеріне сәйкес келеді [14]. Олар болашақ мұғалімдердің кәсіби даму мен білім алу үшін әлеуметтік медианы белсенді қолданатынын көрсетті.

Жалпы, біздің зерттеу нәтижелеріміз жеке қасиеттер мен педагогтердің цифрлық мінез-құлық арасындағы қарым-қатынастың күрделілігін көрсетеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Осы зерттеудің нәтижелері педагогтердің жеке ерекшеліктері олардың цифрлық белсенділігін қалыптастыруда және кәсіби және жеке пайдалану үшін әлеуметтік желілерді таңдауда маңызды рөл атқаратынын растайды. «Үлкен бестік» моделі бойынша тұлғалық қасиеттер мен цифрлық ортадағы мінез-құлық арасындағы анықталған корреляциялар белгілі бір психологиялық қасиеттер онлайн-коммуникацияға неғұрлым белсенді және мақсатты қатысуға ықпал ететінін көрсетеді, ал басқалары оны шектейді немесе нақты бағыттарға бағыттайды.

Цифрлық белсенділікке ең айқын әсер сандық өзара әрекеттесу жиілігімен теріс корреляцияланған адалдық болды. Бұл өзін-өзі ұйымдастыруы жоғары және тәртіпке ұмтылатын педагогтер цифрлық ресурстарды неғұрлым таңдамалы түрде пайдаланады деген болжамды қолдайды. Сонымен қатар, тәжірибеге ашықтық қасиеті Instagram және Telegram сияқты креативті және визуалды бай платформаларды қолданумен байланысты көрсетті, бұл кәсіби көріністің жаңа форматтарына қызығушылықты көрсетеді. Экстраверсия өз кезегінде коммуникацияға бағытталған әлеуметтік желілерді қолданумен байланысты болды, мұндай педагогтердің цифрлық белсенділігінің әлеуметтік бағытын растады.

Цифрлық белсенділік пен платформаны таңдау арасындағы байланыс кәсіби және ойынсауық ресурстарының арасындағы айырмашылықты көрсетті. LinkedIn және сияқты платформалар Scoor.it.ақпаратты іздеу, тәжірибе алмасу және кәсіби өсу контекстінде белсенді тәрбиешілер жиі пайдаланады, ал TikTok кері тенденцияны көрсетеді.

Қорытындылай келе, зерттеу педагогтердің цифрлық мінез-құлық әмбебап емес, жеке психологиялық факторлардың әсерінен қалыптасады деп айтуға мүмкіндік береді. Бұл цифрлық білім беру өнімдерін, кәсіби даму стратегияларын жобалау және білім беру ортасында өзара іс-қимылдың инновациялық форматтарын енгізу кезінде жеке сипаттамаларды ескеру қажеттілігін көрсетеді. Алынған мәліметтер цифрлық оқытуда және педагогтердің цифрлық құзыреттілігін дамытуда сараланған тәсілдің негізі ретінде пайдалануға болады.

Қаржыландыру туралы ақпарат

Бұл зерттеу Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті тарапынан қаржыландырылды (АР23487342 «Исследование развития и оценки цифровых навыков педагогов через применение AR масок в социальных сетях» гранты).

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жолдасова, М. К., Борбасова, Г. Н., Мэттьюс, Д., Кустубаева, А. М. «Үлкен бестік» бес факторлы тұлғалық сауалнамасының қазақ тілді нұсқасын бейімдеу туралы // ҚазҰУ Хабаршысы. Психология және әлеуметтану сериясы. – 2018. – Т. 67. – №. 4. – Б. 124-133.
2. Costa, P. T., McCrae, R. R. The revised NEO personality inventory (NEO-PI-R). In: *The SAGE Handbook of Personality Theory and Assessment*. 2008. Vol. 2, No. 2, pp. 179-198.
3. Correa T., Hinsley A. W., De Zuniga H. G. Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use // *Computers in human behavior*. – 2010. – I. 26. – №2. – P. 247-253. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.09.003>
4. Montag, C., Yang, H., & Elhai, J. D. On the psychology of TikTok use: A first glimpse from empirical findings. *Frontiers in Public Health*, 2021, Vol. 9 <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.641673>
5. Ross C. et al. Personality and motivations associated with Facebook use // *Computers in human behavior*. – 2009. – I. 25. – №2. – P. 578-586. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.12.024>
6. Hughes D. J. et al. A tale of two sites: Twitter vs. Facebook and the personality predictors of social media usage // *Computers in human behavior*. – 2012. – I. 28. – №2. – P. 561-569. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.11.001>
7. Zhou A. Y. et al. Factors associated with burnout and stress in trainee physicians: a systematic review and meta-analysis // *JAMA network open*. – 2020. – I. 3. – №8. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.13761>
8. Mustafa S. et al. Digital students' satisfaction with and intention to use online teaching modes, role of big five personality traits // *Frontiers in psychology*. – 2022. – I. 13. – P. 956281. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.956281>
9. Ertmer P. A. et al. Teacher beliefs and technology integration practices: A critical relationship // *Computers & education*. – 2012. – I. 59. – №2. – P. 423-435. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.02.001>
10. Park Y. M. et al. The effects of media literacy education and its influence on digital citizenship: Focusing on CMF education programs in Korea // *The Journal of Information Systems*. – 2021. – I. 30. – №3. – P. 113-135. <https://doi.org/10.5859/KAIS.2021.30.3.113>
11. Ahmed S., Rasheed T. Relationship between personality traits and digital literacy skills: a study of university librarians // *Digital Library Perspectives*. – 2020. – I. 36. – №2. – P. 191-206. <https://doi.org/10.1108/DLP-02-2020-0005>
12. Rozgonjuk, D., Sindermann, C., Elhai, J. D., & Montag, C. Fear of Missing Out (FoMO) and social media's impact on daily-life and productivity at work: Do WhatsApp, Facebook, Instagram, and Snapchat Use Disorders mediate that association? *Addictive Behaviors*, 2020, Vol. 110. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106487>
13. Özgüven N., Mucan B. The relationship between personality traits and social media use // *Social Behavior and Personality: an international journal*. – 2013. – I. 41. – №3. – P. 517-528. <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.3.517>
14. Hu D. et al. A Review of Empirical Research on ICT Applications in Teacher Professional Development and Teaching Practice // *Knowledge Management & E-Learning*. – 2021. – I. 13. – №1. – P. 1-20. <https://doi.org/10.34105/j.kmel.2021.13.001>

References

1. Joldasova, M. K., Borbasova, G. N., Mettüs, D., Kustubaeva, A. M. «Үлкен бестік» бес факторлы тұлғалық сауалнамасының қазақ тілді нұсқасын бейімдеу туралы // ҚазҰУ Хабаршысы. Психология және әлеуметтану сериясы. – 2018. – Т. 67. – №. 4. – Б. 124-133.

2. Costa, P. T., McCrae, R. R. *The revised NEO personality inventory (NEO-PI-R)*. In: *The SAGE Handbook of Personality Theory and Assessment*. 2008. Vol. 2, No. 2, pp. 179-198.
3. Correa T., Hinsley A. W., De Zuniga H. G. *Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use* // *Computers in human behavior*. – 2010. – I. 26. – №2. – P. 247-253. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.09.003>
4. Montag, C., Yang, H., & Elhai, J. D. *On the psychology of TikTok use: A first glimpse from empirical findings*. *Frontiers in Public Health*, 2021, Vol. 9 <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.641673>
5. Ross C. et al. *Personality and motivations associated with Facebook use* // *Computers in human behavior*. – 2009. – I. 25. – №2. – P. 578-586. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.12.024>
6. Hughes D. J. et al. *A tale of two sites: Twitter vs. Facebook and the personality predictors of social media usage* // *Computers in human behavior*. – 2012. – I. 28. – №2. – P. 561-569. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.11.001>
7. Zhou A. Y. et al. *Factors associated with burnout and stress in trainee physicians: a systematic review and meta-analysis* // *JAMA network open*. – 2020. – I. 3. – №8. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.13761>
8. Mustafa S. et al. *Digital students' satisfaction with and intention to use online teaching modes, role of big five personality traits* // *Frontiers in psychology*. – 2022. – I. 13. – P. 956281. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.956281>
9. Ertmer P. A. et al. *Teacher beliefs and technology integration practices: A critical relationship* // *Computers & education*. – 2012. – I. 59. – №2. – P. 423-435. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.02.001>
10. Park Y. M. et al. *The effects of media literacy education and its influence on digital citizenship: Focusing on CMF education programs in Korea* // *The Journal of Information Systems*. – 2021. – I. 30. – №3. – P. 113-135. <https://doi.org/10.5859/KAIS.2021.30.3.113>
11. Ahmed S., Rasheed T. *Relationship between personality traits and digital literacy skills: a study of university librarians* // *Digital Library Perspectives*. – 2020. – I. 36. – №2. – P. 191-206. <https://doi.org/10.1108/DLP-02-2020-0005>
12. Rozgonjuk, D., Sindermann, C., Elhai, J. D., & Montag, C. *Fear of Missing Out (FoMO) and social media's impact on daily-life and productivity at work: Do WhatsApp, Facebook, Instagram, and Snapchat Use Disorders mediate that association?* *Addictive Behaviors*, 2020, Vol. 110. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2020.106487>
13. Özgüven N., Mucan B. *The relationship between personality traits and social media use* // *Social Behavior and Personality: an international journal*. – 2013. – I. 41. – №3. – P. 517-528. <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.3.517>
14. Hu D. et al. *A Review of Empirical Research on ICT Applications in Teacher Professional Development and Teaching Practice* // *Knowledge Management & E-Learning*. – 2021. – I. 13. – №1. – P. 1-20. <https://doi.org/10.34105/j.kmel.2021.13.001>